

**TÜRK MİTOLOJİSİNDE YER ALAN SEMBOLLERİN ALİ ERTUĞRUL KÜPELİ'NİN
ESERLERİNE YANSIMALARI**

*THE REFLECTIONS THE SYMBOLS IN TURKISH MYTHOLOGY ON ALİ ERTUĞRUL
KÜPELİ'S WORKS*

Yrd. Doç. Dr. Gonca Hülya YAYAN

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Resim İş A.B.D. gyayan@gazi.edu.tr, Ankara/Türkiye

Burcu KARTAL

Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Resim İş A.B.D. Yüksek Lisans Öğrencisi,
brcukrtal@gmail.com, Ankara/Türkiye

ÖZ

Mitler, geleneksel olarak yayılan veya toplumun hayal gücü etkisiyle biçim değiştiren alegorik bir anlatımı olan halk hikâyeleridir. Mitolojilerdeki mit ve semboller ile dünyanın ve hayatın kökeni, tabiat olayları, tanrılar, efsanevi kahramanlar ve ruhlar hakkındaki bilgiler verilmektedir. Tarihte her millet, kültürlerini, hayat tarzlarını, milli ve manevi bütün değerlerini mitlerle nesilden nesle aktararak canlılıklarını devam ettirmişlerdir. Geçmişte yaşanan bu pek çok olgu, milletlerin geleceğini de şekillendirmiştir. Köklü bir geçmişe sahip olan Türk mitolojisindeki pek çok simge ve sembol, bugün de yaşantımızın birçok alanında, kullanılmaya devam etmektedir. Türk sanatçıların eserlerinde de bu simge ve semboller farklı renk, çizgi ve yorumlamayla karşımıza çıkmaktadır.

Böylece toplumların tarihsel geçmişine ait izleri içerisinde barındıran bu mitolojik semboller, sosyal çevrenin yapısıyla şekillenirken, toplumundaki sanatçılarla da geleceğe taşınmaktadırlar. Ali Ertuğrul Küpeli Türk mitolojisindeki simge ve sembollerden etkilenecek eserlerinde kullanan sanatçılarımızdan birisidir. Çalışmamızda sanatçı Küpeli'nin mitolojide bulunan simge ve sembollerini kullanarak oluşturduğu yedi eserini analiz edip yorumlaya çalışacağız.

Anahtar kelimeler: Mit, Sembol, Sanat, Heykel, Ali Ertuğrul Küpeli

ABSTRACT

Myths are folk tales with allegorical expressions which are traditionally spread or transformed with the effect of the imagination of society. Through the myths and symbols in the mythology, information about the roots of the world and life, natural events, gods, legendary heroes, and souls are given. In history, every nation has maintained their vitality for generations by transferring their culture, lifestyle, national and moral values with their myths. Many of these past events have shaped the future of the nations. Many symbols and signs in Turkish mythology, which have a long-standing history, are continued to be used in numerous areas of our lives to this day. In the works of Turkish artists, we find these symbols and signs with different colors, lines and interpretations.

In this manner, while these mythological symbols, which are included in the traces of the historical past of the societies, are shaped by the structure of the social circle, they are carried into the future with the artists in the society. Ali Ertuğrul Küpeli is one of our artists who is influenced by symbols and signs in Turkish mythology and used them in his works. In our study, we will try to analyze and interpret seven works of artist Mr. Küpeli which he created using symbols and signs in mythology.

Key words: Myth, Symbol, Art, Sculpture, Ali Ertuğrul Küpeli

1. GİRİŞ

Mitos (mythos), Yunancada söz, anlamına gelmektedir. Mitoslar ilkel insan topluluklarının, evreni, dünyayı ve tabiat olaylarını kişileştirerek yorumlamak, henüz sırrını çözemedikleri hayatın ve evreni çeşitli görüntülerini bir anlam kolaylığına bağlamak ihtiyacından doğmuş öyküler olduğundan bahsedilmektedir (Necatigil, 2017: 13). Bir başka deyişle mit, Doğaüstü Varlıklar'ın başarıları sayesinde, ister eksiksiz olarak bütün gerçeklik yani kozmos olsun, isterse onun yalnızca bir parçası (sözgelimi bir ada, bir bitki türü, bir insan davranışı, bir kurum) olsun, bir gerçekliğin nasıl yaşama geçtiğini dile getirir. Mit, her zaman bir "yaratılış"ın öyküsüdür. Bir şeyin nasıl yaratıldığını, nasıl var olmaya başladığını anlatır. İnsan bugünkü durumunu, ölümlü, cinsiyetli ve kültür sahibi bir varlık olma özelliğini doğaüstü varlıkların müdahalelerinden sonra edindiğinden bahsedilmektedir (Eliade, 2001: 15-16).

Günümüzde Türk mitolojisine yazılı ve sözlü kaynaklar yardımıyla ulaşabilmekteyiz. Türk mitolojisinde anlamlar, inançlar yüklenmiş birçok unsur bulunmaktadır. Bugün sanatçılarımız bu unsurları resimlerinde kullanarak hem geçmiş Türk mitolojisini günümüzde yaşatmakta hem de duygu, düşüncelerini anlatabilmektedir. Makalemizde Türk mitolojisinde yer alan mitolojik unsurları eserlerinde kullanan günümüz sanatçılardan **Ali Ertuğrul KÜPELİ**' nin eserlerini inceleyeceğiz.

Ali Ertuğrul KÜPELİ Türk mitolojisini yansıtan birçok unsuru eserlerinde kullanmaktadır. Sanatçı olaylara bakış açısını, yorumlamalarını ve çıkardığı sonuçları; mitolojik öğeleri, kullandığı sembol ve renklerle eserlerinde kullanmaktadır. Sanatçımız, eserlerinde izleyiciyi düşündürürken, kendi iç dünyalarındaki duyguları dışa vurmalarını amaçlamaktadır. **Ali Ertuğrul KÜPELİ** eserlerinde mitolojik öğeleri kullanma amacını şu şekilde ifade etmektedir “İnsan doğadan bağımsız yaşayan bir varlık değildir. Doğayla bir bütün halinde yaşar. Günümüzde teknolojik konular, her ne kadar insanı doğadan soyutlamaya çalışsa da özümüzde geçmişimiz ile aramızda bir bağ vardır. Bu anlamda atalarımızın söylediği bir sözden bahsedebiliriz ‘Toprak insanı çeker’. Sanatçımızda Tokat Niksar’da doğup büyüdüğü ve oradaki bütün medeniyetlerin kalıntılarını, tarihi eserlerini gördüğü için bu eserlerin etkisi altında kalmıştır. **E. KÜPELİ** bu konuyla ilgili şu sözleri söylemektedir “Geçmişimize ait bu eserler, benim görsel dünyamı oldukça zenginleştirdi. Doğayla bütünleşik bir çocukluğum olduğu içinde, hayal gücümü şekillendiren bu öğeler, eserlerimde kendimi ifade etmeye yardımcı oldular.” **Ali Ertuğrul KÜPELİ** çalışmalarında kullandığı sembolleri seçerken de izlediği yol olarak iki temel konudan bahsetmektedir. Birinci olarak belirli bir plastik sürecin içerisinde insan bir şeyleri öğrenmek, tatbik etmek ve daha ileri bir seviyeye götürebilmek adına, etrafındaki bütün her şeyi kullanabilir. İkincisi ise belirli bir seviyeye gelmiş bir birey için kullandığı bu simge ve semboller sanatçının hayal gücünden içselleştirdiği figürlere kadar, onun lekese, fırça darbesi, heykeliyle biçim anlayışını oluşturmaktadır. Sanatçı **Ali Ertuğrul KÜPELİ**' nin eserlerinde çoğunlukla kullandığı ve etkilendiği mitolojik öğeler içerisinde **horoz, kuzgun, boğa, kurt, geyik, balık, yumurta, güneş, Erlik, Ülgen, Kronos ve saat** bulunmaktadır.

2.SANATÇININ ESERLERİNDE KULLANDIĞI MİTOLOJİK UNSURLAR

Sanatçımızın eserlerinde kullandığı mitolojik unsurlarından ilki olan horoz motifi ile insanların güne uyanmasını, dolayısıyla da güne başlamasını motive etmektedir.

HOROZ: Proto-Türk ya da hun devrine ait Pazarık kurganlarından çıkarılan eserler arasında, deriden kesilmiş yahut lahitten oyulmuş ya da elbiselerde yer almış bir şekilde karşımıza çıkan horoz-tavuk figürleri büyük olasılıkla **kötü ruhları kovan koruyucu** bir simge olduğunu bahsetmektedir (Çoruhlu, 2002: 148). Görünüş ve davranışları onu **azamet ve gurur** sembolü yapmıştır. Doğuşunu haber verdiğinden, güneşle akrabalığı bulunan horoz, tepeliği nedeni ile nüfuz sahibi bir tipi, ayaklarındaki mahmuzlarının görünümüyle askeri bir kişiliği, döğüşürken gösterdiği cesaret nedeniyle bir savaşçının karakterini yansıtır. Yiyeceklerini diğer tavuklarla paylaştığı için **iyilikseverliğin**, günün doğuşunu haber vermedeki yanılmama yeteneği sayesinde ise, **güvenliğin ve uyanıklığın** sembolü olmuştur. Horoz evrensel olarak bir **güneş** sembolü olduğu belirtilmiştir. (Ersoy, 2000: 461)

KUZGUN: Karga türünün en iri temsilcisi olan kuzgun, divan şiirlerinde de daha ziyade karga ile birlikte anılır. Karga ve kuzgun (zağ u kelağ); görüntüleri, sesleri ve beslenmeleriyle başta bülbül ve papağan (bülbül ü tüti) olmak üzere diğer makbul kuşların tezat unsurları ve bağın (çemen, gülzar, gülşen, riyaz vb.) istenmeyen üyeleridir. Şahin, doğan, kartal vb. asil alıcı kuşlarla kuzgunun birlikte anıldığı örneklerde kuzgun **talihsizliğin, uğursuzluğun, tamahkârlığın vb. kötü hasletlerin** sembolü olarak daha da ön plana çıkmaktadır. (Ceylan, 2007: 181)

BOĞA: Eski Türklerde boğa ya da öküz alplik ongunu ya da timsalidir. Boğa onun yüksek coğrafi bölgelerde yaşayan tüylü cinsi olan kotuz, kuvvet ve kudret timsali olduğundan aynı zamanda hükümdar ya da **hükümdarlık simgesi** ya da ongunu sayılmıştır (Çoruhlu, 2002: 145). Başlı başına **erkeklik** simgesidir (Ersoy, 2000: s 418) Boğa kurban olarak kesildiği gibi, Sümer ve Elamlılar tarafından tanrı olarak tanınmış, Göktürklerin de ongunu olmuştur. Türk efsanelerinde “Ak Boğa” olarak geçtiğinden bahsedilmektedir (Erdoğan, 2007: 145).

KURT: Kurtla ilgili olarak zamanla gelişen hayvan-ata kavramı **devlet, hükümdarlık** vb. unsurların simgesi de olmuş; gök ve yer unsurlarıyla da ilgili çeşitli anlamlar kazanmıştır. Kurdu Türk kozmolojisinde gök unsuruna bağlı olarak **aydınlığın** ve buna bağlı unsurların simgesidir (Çoruhlu, 2002: 134). Boratav (2012, 73) çalışmasında “kurdun mitolojik karakteri, Anadolu-Türk aktarımına da bırakmıştır. Yakın zamanlarda bir efsanede, Türk Kurtuluş Savaşı'nın (1922) son çarpışmaları esnasında bir kurdun bir ordu komutanına yol gösterici olarak hizmet ettiği anlatılır.” şeklinde bahsetmiştir. Kurt kutsal ve uğurlu bir hayvandır. Totem olarak kabul edildiği ve ana-baba olduğu gibi kurtarıcı, yol gösterici, kahramanlara yardımcı, şefkatli, cesaretli, iyiliksever bir varlıktır. Kurt, uğurlu, hayırlı bir hayvan olduğu gibi, şifa verici özelliklerinin de bulunduğu dair inanışlar Anadolu'da hala devam eder: Türk folklorunda, Al basmaması için lohusaların yastığı altına bir parça kurt derisi konmaktadır (Erdoğan, 2007). Aziz ve kutsal yüzlü bilinen kurtla ilgili Türk mitolojik-ayinsel geleneğinde, çok sayıda inanış, yasaklama ve sınamalar vardır. O, hem Bozkurt'un şahsında bir kültürel kahraman hem de insanları hastalıklardan koruyan bir güçtür. Eski Türklerden kökünü kurda bağlayan Aşina soyu, kurdu kendi ulu ataları olarak benimsemişlerdir. Göktürk hakanları atalarının hatırasına saygı olarak, hakanlığın işareti gibi, çadırların önüne altın kurt başlı bayrak dikerlerdi. Eski Çin kaynaklarında bile, Türk asıllı olmayan halklar, “kurttan türeme ve değiller” diye ayrılırlardı. Türk inanışlarında Savaş Ruhü da kurt görünümündeydi. 6. yüzyıla ait bir Türk taş abidesi üzerinde kurttan süt emen bir çocuğun resmi vardır. Bu resim, Türk efsanelerinin merkezinde yer alan motif olarak kurtla ilgili eski mitolojik görüşler içinde kendi yerini alır. “Kök Böri” adıyla kutsal gökyüzüyle ilgili kurdun, ilahi kökenli ve göklerden gelme olduğunu göstermektedir. (Beydili, 2004: 350)

GEYİK: Öteden beri, etinden çok boynuzu için bir hayvan olmuştur. Hititlerde bir **hareketlilik, çeviklik ve üretkenlik sembolü** olmanın yanı sıra, geviş getirme tabiatı nedeniyle üreticilik işlevini yansıtan bir yaratık olarak saygınlık görmüştür (Ersoy, 2000: 426). Geyiğin birçok anlamının simgesel olarak Müslüman Türklerde devam ettiğini görülür. Onun bu önemini özellikle çeşitli tarikatlarla ilgili ön plana çıktığını görüyoruz; örneğin Bursa'nın manevi sahiplerinden sayılan Geyikli Babanın geyik biçimine girdiği anlatılmaktadır. Ayrıca nazara karşı geyik boynuzu kullanılmış ve bu sevimli hayvan Yörükler arasında **bolluk bereketin simgesi** sayılmıştır (Çoruhlu, 2002: 143). Boratav (2012, 74) çalışmasında “geyik de bazı doğaüstü güçlerle donatılmış diğer bir kült hayvanıdır” şeklinde bahsetmektedir. Buğu, Guva, Maral adlarını taşıyan geyik; **güzelliği, inceliği, fedakârlığı ve merhametli** olarak görülmektedir (Erdoğan, 2007: 146).

BALIK: Mitolojide yer alan balık motifi farklı efsanelerden kaynaklanmaktadır. Yunus Peygamberi yutan balığın efsanesi İncil'e dayanır. Bununla ilgili belli belirsiz bir işaret Kuran'da geçer. Türk halk aktarımında bu balık “yunus balığı” ile özdeşleştirilir (Boratav, 2012: 38). Türk topluluklarında **bereket, refah ve bolluk timsali** olarak görülmektedir. Evlilikte de **mutluluk ve üremenin simgesidir**. Türk ve İslam sanatında balığın tasvir edildiği ilginç konulardan biri de Yunus'un bir balık tarafından yutulması ve sonra kurtuluşuyla ilgili olup Kuran'da (Saffat Suresi 139-148) anlatılan kıssadan kaynaklanmaktadır (Çoruhlu, 2002: 144). İslam balıkta bereketin varlığına inanır ve yağmur yağdırmada balığa benzer objeler kullanır. Rüyada balık yemek, mutluluk ifadesidir (Ersoy, 2000: 452). Bilindiği üzere atlı ve hayvancı bir kavim olan Türkler balık ve balıkçılıkla ilgileri çok azdı. Ancak, “ırmak balıkları” ile ilgileri çoktu. “Dünyanın bir balık üzerinde durması” gibi inanışlar, Türklere dışarıdan gelmiştir. Okyanus içinde bulunan balıkları, “Tulay ögüzteki balıklar” diye tanıtarak, kendi bildikleri balıklardan ayırmışlardır. Yine aynı şiirlerde, şöyle bir atasözü de veriliyordu: “Koçu, (yani Turfan) dağında kaplan yok, koyunun suyunda da balık yoktur” (Ögel, 1995: 534).

YUMURTA: Ersoy (2000, 369) çalışmasında “canlının **doğma** olayını ilk olarak başlatan bir **tohumu** içermesi nedeniyle, kendi kendini doğrudan açıklayan evrensel bir sembol olmuştur. Yumurta başka bir görüş açısından, istirahat (dinlenme) ile ilgili olan olgu ve değerlendirmelerinde sembolizmine katılıyor” şeklinde bahsetmiştir.

SAAT-ZAMAN: Tanıdık görünüşüne rağmen Zaman kavramı bir sürü çelişkinin, fikrî çıkmaz sokağın kaynağıdır ve bu çelişkiler biz Zaman'ı anlamaya çalıştıkça adeta artmaktadır. Aziz Agustinus'tan beri bilinen ilk açmaz “zaman” kelimesinin ifade etmesi gereken şey hakkında hiçbir şey söylememesidir. İlk bakışta “zaman” kelimesi bilinebilecek bir nesneyi ve **dumamı üstünde bir tecrübeyi** anlatmaktadır. Ama

içeriğini kavramak, ihata etmek istediğinizde ellerinizin arasından kayıp gider, sisler içinde kaybolmaktadır. Elbette Zaman'ı tarif etmeye çalışabiliriz:

- ✓ Hiçbir şey olmadığı sırada olan/geçen şeydir,
- ✓ Olayların birbirini takip sürecidir,
- ✓ Gelmekte olan gelecektir,
- ✓ Her şeyin bir anda olup bitmemesi için doğanın icat ettiği bir kolaylıktır. (Klein, 2015: 7-9)

GÜNEŞ: Güneş mitolojileri gök cisimlerinden kaynaklanan çok tanrılı uygarlıkların bazılarında BAŞ TANRI, **göğü baş tanrı kabul edenlerde** ise ikinci derecede tapınılan, bir gök cismi olmuştur: Ra, Osiris, Mitra, Helios, Şarruma (Telepuni), Apollon... aynı zamanda güneş tanrısıydılar (Ersoy, 2000: 179). Türk mitolojik düşüncesinde, kutsal evrensel bir obje. Aya saygı gösteren Hunlar, güneşe de saygı gösterip kurban verirlerdi. Türklerin yaratılış destanının bir versiyonuna göre, gökyüzünün yedinci katında “Gün Ana” mesken tutmuştur. Bu, güneşin kutsallık taşımasının bir göstergesidir. Altay Türk düşüncesine göre, insanları korumakla yükümlü olan “Suyla” adlı ruh da güneşin kırıntılarından yaratılmıştır. Türk şaman dualarında, yiğitlerin güneş ve ayın desteğinden yararlandıkları söylenir. Türk destan geleneğine göre yiğitler yemin ederken “Güneş bizi korur” derler. Beydili (2004, 227)

ERLİK: Yeraltına mensup kötü ilah ya da ruhlar zümresinin başında Şeytan'a karşılık olarak ele alınabilecek Erlik bulunmaktadır. Erlik sözcüğü bazı araştırmacılara göre, **kudretli** anlamına gelen erklilik sözcüğünün değişmiş şeklidir ve Altaylılara göre **güçlü kuvvetli** demektir. Erlik'in ortaya çıkışı geç dönemlerde Venüs'le ilişkilendirilmiştir. Güçlü, yiğit (erklilik ve erlik) bir kişi olan savaşı (Venüs), tan tan ağarırken görünen yıldızları öldürür. Türk mitolojisinde yer alan Erlik dışındaki şeytan, cin vb. tasavvurlar eski Türk dinsel inanışları, Budizm, Maniheizm gibi dinlerin etkisiyle şekillenmiştir. Çoruhlu (2002, 52)

ÜLGEN: Ülgen Radoff'un Sibiryada yaptığı derlemede, sudur yoluyla Kayra Kan'dan meydana gelmiş, gökteki üç önemli ilahtan ilkidir. Birçok yerde **ezeli ve ebedi kabul edilen** Ülgen, insan ve dünyanın yaratılışında başrolü oynar, atmosfer olayını düzenler, yıldızları idare eder. Gökkuşağını, insanı ve hayvanların başlarını, kirpik ve göbeklerini o yaratmıştır. İnsanların yaşayacağı yerleri de yoktan var eden odur. Çoruhlu (2002, 26)

KRONOS: Kronos adının zaman anlamına gelen "khronos" sözcüğüyle aslında hiçbir ilişkisi yoktur, ama sonraki efsane ve açıklamalara göre bu iki kelime bir tutulmuş ve Kronos **tanrının zamanı, zamanın akışını, geçişini** simgelediği ileri sürülüp, imgelerinde elinde bir tırpanla gösterilmiştir. DOĞUŞU. Uranos'la Gaia'nın son oğulları Kronos Titanlar soyundandır ve babası Uranos'u erkeklikten yoksun etmekle birinci kuşak tanrıların egemenliğine son verip, ikinci kuşağı başa getirmiştir (Azra Erhat).

3. SANATÇININ ESERLERİNDE KULLANDIĞI GEOMETRİK MOTİFLER VE ANLAMLARI

NOKTA: Tüm boyutsal gelişmeler noktadan başlar. Nokta başlamanın olduğu kadar bir şeyin bitimini yaratıcının da simgesi olarak kullanılmıştır. Bu bakımdan, “**yaşam bir cümleyse, ölüm de onun noktasıdır**” denilmektedir.

KARE: Kare dört tarafı sanki demir bir çerçeve ile sabitleştirilmiştir gibi görünüm verdiği için, anti dinamik bir figür olarak **duruculuk, durgunluk, kararlılık, sağlamlık ve güven** verici bir algılanmaya neden olmaktadır.

ÜÇGEN: Üçgen daire ve kare gibi, din eğitimine yardımcı ilk semboller arasında yer almıştır. Üçgen geometrik alanların ilki, basiti ve diğerlerine oranla en az gelişmiş olanıdır. Eşkenar üçgen ise aynı üç gibi bir tamlama (kutsal üçleme) sembolüdür, onun için üçgenin sembolizmi için üç sayısının da sembolizmine bakmak gerekir. Bu üçlemeler **vücut, ruh ve akıl; anne(kadın), baba(erkek) ve çocuk; cennet, dünya ve cehennem; yeraltı, yeryüzü ve gökyüzü** gibi üçlemelerdir. Üçgen kimi kültürlerde **insan kalbinin ve ana rahminin** sembolü olarak kabul edilmiş bir şekildir. Yunan alfabesinde üçgen Delta'ya karşılık gelir ve Delta yaşamın kapısını (ana rahminden dünyaya açılan kapıyı), dişil prensibi ve doğurganlığı temsil eder. Ortadan bir çizgiyle iki dik açılı üçgene bölünmüş olan eşkenar üçgen insanın sembolü olarak kabul edilmiştir. Plato için ideal ve gerçek dünya eşkenar bir üçgenle sembolize edilir. Yukarıya doğru bakan üçgen eril güneş prensibini ve ateşi, aşağıya bakan üçgen ise dişil ay prensibini ve suyu sembolize eder. Ayrıca dört elementin diğer ikisinin de sembolü üçgendir, ama onların ortalarında birer yatay çizgi daha vardır. Bunlardan yukarıya doğru bakan havanın, aşağıya doğru bakan ise toprağın sembolüdür. Hititlerde

yukarıya doğru bakan üçgen Kral'ın (gücün) ve sağlığın sembolüdür. Sümerlerde ise aşağıya doğru bakan üçgen kadının ve Ana Tanrıça'nın sembolüdür. Eski Maya kültüründe güneş ışınının hiyeroglifi olarak üçgen kullanılmıştır. Aynı zamanda onlar için **üretkenlik** sembolüdür, çünkü şekli mısır tohumlarının ekildikten toprağı yarararak ilk sürgün verdiklerinde ortaya çıkan şekle benzemektedir.

DAİRE-ÇEMBER: Dairenin en önemli özelliği **güneşe** benzemesidir. Güneş ise evrenin oluşumunu ve doğa üzerindeki hayranlık uyandıran rolü ve etkinliği nedeniyle **en güçlü tanrı** olarak bir gök cisimidir.

BEŞGEN: Alev alev yanan yıldızı, birbirini destekleyen ve tamamlayan bir **gücü** temsil eder.

ALTİGEN: Ortada ki daire tek tanrıcılığın veya bilinen gezegenin içine yerleştirilmiş güneşi, yıldızı çevreleyen dairenin ise, gelişimin sürekliliğini veya zamanın **sonsuz devrini** simgelediğini söyleyebiliriz.

SPIRAL: Aynı merkezden çıkan dairesel bir hareketin, **sonsuz kadar devam ettiği imajını** vermektedir. (Ersoy2000, 71-102)

4. SANATÇININ ESERLERİNDE KULLANDIĞI SAYILAR VE ANLAMLARI

BİR: Allah'ın birliğinin ifadesi, Allah'ın isminin başladığı Elif harfinin sayısal değeridir (Çoruhlu, 2002: 199). Bünyesinde tüm sayıları barındıran bir niteliğe sahiptir ve diğerlerinin oluşumunu sağlar. Hem tek hem de ilktir; yani Tanrı gibidir, yaratıcıdır. Pers-Arap alfabesinde Allah kelimesi, bu alfabenin ilk harfi olan Elif şeklinde yazılmakta olup, **bir ve tek olan kavramın** sadece Allah'a özgü olduğu anlamını taşımaktadır (Ersoy, 2000: 19).

İKİ: Genelde iki prensip arasında süregelen çelişmeleri yansıttığından, **zıtlıklar ve uyumsuzluğun** sembolü olarak kullanılır. Birbirlerinin tam tam karşısı olan biçimlerin sayısı ikidir. **Ters-yüz, yer-gök, erkek-dişi, gece-gündüz, alt-üst, aşağı-yukarı, iç-dış...** Bazen gerçekleştirilen bir dengeyi, simgeyi bazen de bir tehdidi ifade ettiği görülür. Ersoy (2000, 20) Yaratılış ve yaratılıştan doğan ikicilik (Allah'ın cemali ve celali). Sayısal değeri iki olan b harfi dünyaya bir göndermedir (Çoruhlu, 2002: 199).

ÜÇ: Üç sayısı günlük yaşantımızda bir **şans ve deneme** sayısı olarak bilinir. Tanrının hakkı üçtür. Şansını üç defa denemek önerilir. Bir girişimde bulunurken bir, iki, üç diye sayılır; çekirgenin ancak üç defa sıçrayabileceği, söylenir. Üç sayısının insanı oluşturan madde, akıl ve ruhta olduğu gibi, onun yaşama süresindeki geçirdiği **doğma, yaşama ve ölme** (dünya, kabir, ahiret) fazlarıyla ilişkisi olduğunu söylemektedir (Ersoy, 2000: 23).

DÖRT: Cennetteki dört ırmak kavramına işaret eder. Aynı zamanda İslamiyet'e göre dört yasal eş, ilk dört halife, dört ana mezhep, Allah'a ulaşmanın dört yolu (şeriat, tarikat, hakikat, marifet) ifade eder (Çoruhlu, 2002: 200). İkinci karesinden oluştuğundan gelişmiş bir sayı olarak kabul edilir. Kare ise madde de eşitlik ve dengeyi sağlamaktadır. Bu nedenle tarih öncesi çağlarda dört sayısı daima **sağlamlık ve duyarlılık** gösteren bir sembol olarak kullanılmıştır (Ersoy, 2000: 26).

BEŞ: Fatma'nın eli. Bu el aynı zamanda Muhammed, Fatma, Ali ve Hasan ile Hüseyin'i ifade eder. Bu el işaretinin **nazarı ve genel anlamda kötülüğü engellediği** düşünülür. Fatma'nın eli ile ilgili tasvirler sanat tarihimizde görülebilmektedir (Çoruhlu, 2002: 203). Elde bulunan beş parmağın her biri beş İslam büyüğünü temsil eder. Bu kişiler Hz. Muhammed, Hz. Fatma, Hz. Ali, Hasan ve Hz. Hüseyin'dir. Bu işaretin özellikle nazarı önlediğine dair kuvvetli bir inanç günümüzde dahi oldukça yaygındır. İslamiyet'te de beşin çok önemli bir yeri vardır. Özellikle Fatma'nın eli olarak adlandırılan şeklin bütün herkesi **tehlikelerden koruduğuna** inanılmaktadır (Ersoy, 2000: 28).

ALTI: Allah'ın dünyayı altı günde yaratışına işaret etmektedir. Kuran'ın A'raf Suresinin 54. ayetiyle Yunus Suresinin 3. ayetinde Allah'ın gökleri ve yeri altı günde yarattığı ifade edilir. Altı kollu bir yıldız olan Mührü Süleyman, Türk sanatı ve mimarisinde en çok tasvirine rastlanılan **kötülükten ve nazardan** korunma amaçlı simgelerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır (Çoruhlu, 2002: 201). Din açısından da ALTI rakamı oldukça önemlidir. **Tanrı'nın dünyayı altı günde yarattığından** yola çıkan din adamları bu rakamın **en kutsal sayı** olduğu konusunda görüş birliği içindedirler (Ersoy, 2000: 30).

DOKUZ: Basit sayıların sonuncusu olan dokuz, üçün karesi olduğundan, onun niteliklerini de taşıyor. Mitolojide varlığına inanılan **gök, yeryüzü ve yeraltı dünyalarının tümünü** simgeleyen bir sayı olmuştur. Sayılar dizisinin sonuncusu olması nedeniyle, **bir sona ulaşıldığını ve yeniden başlamanın** haber vericisi gibidir. Diğer bir deyişle, bitim ve ölüm olayının olduğu gibi, yeni bir doğum veya filizlenmenin göstericisidir. Yaşam çemberinin son halkasını kilitler (Ersoy, 2000: 37). Dokuzun İslami dönemdeki varlığı daha çok İslam öncesi Türk mitleri ve inanışlarındaki dokuzun öneminden kaynaklanır. Tasavvufta da dokuz

gök inanışı vardır. Ayrıca Allah'ın kudret ve azametinin tecellisine kinaye olarak Allah'ın dokuzuncu kat gökte olduğu düşünülen tahtına arş denilmektedir (Çoruhlu, 2002: 202).

ON İKİ: Özellikle On iki İmam ya da ileriki zamanlarda yeniden ortaya çıkacak ve insanlara yardım edecek olan on ikinci imamı ifade eder. Bu nedenle **Bektaşilikte de on iki simgeciliği** yer bulmuştur. **Alevilikte de on iki imam** düşüncesine bağlı olarak önemli yer tutar. Anadolu'da Kerbela şehitleri anısına on iki gün oruç tutulması bu düşünceye bağlıdır (Çoruhlu, 2002: 202). Alevilere göre Tanrı tarafından gönderilen peygamber niteliğindeki kişilerin sayısı 12'dir. Diğer bir anlatımla, Hz. Muhammed'in vefatından sonra oluşan ve Hz. Ali'nin halife olmasını isteyen, onu imam olarak kabul eden Aleviler arasında 12 imamlık adıyla bir akım oluşmuştur (Ersoy, 2000: 41).

5. SANATÇINI ESERLERİNDE KULLANDIĞI RENKLER VE ANLAMLARI

BEYAZ: Rus kökenli bir Fransız ressamı olan W. Kandinsky'ye göre, renkler problemi estetikle ilgili olanların çok ötesinde gelmektedir. Özellikle abstrak resimleriyle ün yapmış olan bu ressam, çoğu kez bir tür renksizlik olarak düşünülen beyazı bütün renklerin maddesel özelliklerini içeren ve onları bünyesinde haşır-neşir ederek barındıran bir renk ve dünyanın sembolü olarak nitelmiştir (Ersoy, 2000: 52). Beyaz rengin dünya genelinde çeşitli mitoloji ve kültürlerden doğan en genel anlamları, **aydınlık, ışık, güneş, hava, saflık, temizlik, iffet, masumiyet, sadelik, mükemmellik, kutsallık, kurtuluş, ruhsal yetkinliktir**. Beyaz renk, Türk mitolojisi ve kültüründe en yaygın olarak yer bulan bir renktir (Çoruhlu, 2002: 190). **Saflık** çağrışımı nedeniyle Batı'da gelinlikler genellikle beyazdır. Oysa beyaz, Asya'daki bazı toplumlarda **matem ve yas** rengidir. Renklerin ses karşılıkları üzerinde durursak beyaz, **en huzur verici, nötr, sakin, sessiz** tona sahiptir (Uçar, 2004: 48). Yine bu inançlardan kaynaklanarak beyaz renk Türklerde "aklık" **temizliktir, arılıktır, yüceliktir, ululuktur. Yaşlılık, tecrübe** ile dolu oluş ve bir **kocalıktır, büyüklüktür**. Devlet büyüklerinin, özellikle savaşlarda giydikleri bir giysi, elbise rengidir (Ögel, 1984: 377).

SİYAH: Koyu renk olarak isimlendirilen renklerin en koyusu kuşkusuz siyahtır. Başlangıçta da işaret edildiği gibi, güneşin tüm ışınlarını absorbe eder (emer) ve kendi varlığına mal ederek, geri göndermez. İşte bu olay, yaşamın **ölüme doğru gidişi** ve onun içinde **kaybolup bitişi** gibi düşündürmektedir (Ersoy, 2000: 66). Genel hatlarıyla bakıldığında bütün dünya mitolojilerinde ve simgeciliğinde kara rengin daha çok olumsuz anlamları ifade etmek üzere kullanıldığını görüyoruz. Türklerde kara renk genellikle şu anlamlarda kullanılmıştır.

- ✓ Kuzeyde olan bir yer (şehir, ırmak, göl vs.) ya da kuzeyde yaşayan bir topluluk.
- ✓ Şiddet, güç ve yoğunluğu ve gerçeği vurgulamak için.
- ✓ **İyi ya da kötü** olan ilkeyi belirtmek için. **Yas, ölüm** gibi insanın hayatında meydana gelebilecek üzüntü verici hususları ifade etmek için.
- ✓ **Olumlu ya da olumsuz** olarak nitelendirmeden iki farklı şeyi belirtmek için kullanılmıştır (Çoruhlu, 2002: 183).

Çin'de siyah renk kışın ve kuzeyin sembolüdür. Buna karşın Eski Mısır ve Kuzey Afrika ülkelerinde siyah, **verimli toprağın** ve yağmurla şişmiş bulutların rengine benzediği için **beraketin simgesel** rengidir (Uçar, 2004: 49). Altaylıların akidelerinde ruhlar aru (pak, temiz, arı) veya kara (habis) zümrelerine ayrıldığını belirtmiştir. Yine işaret edildiği gibi kara renk, Türklerde binlerce yıldan beri **kuzeyin sembolü** olarak kullanılmıştır. Çünkü çeşitli kavimler ile kültürler, kuzeyin karanlık ülkesi olduğu üzerinde birleşmişlerdir (Ögel, 1984: 431).

SARI: Renklerin en sıcak olanıdır. Söndürülmesi ve ısısı en zor ve en çok olan ateşle, yani güneşle ilintilidir. İslam'da ise altın sarısının, **masumiyet ve iyi huyluluğu**, soluk renginin **ihanet ve düş kırıklığını** simgelediği öne sürülür (Ersoy, 2000: 55). Dünya şemasında Türklerde sarı renk **merkezin rengi** olarak (yağız ya da kara renk yanında) kabul edilmiştir. Toprağın, yani yaşanan ülkenin rengidir. Bu nedenle yer unsuruyla bağlantılıdır. Türk mitolojisi ve kültürüyle ilgili metinlerde bu renkler bazen ikili olarak, bazen bunların karışımı renkler şeklinde, bazen de farklı tonlarıyla birlikte anılırlar (Çoruhlu, 2002: 193). Sarı; **altının, güneşin** rengidir. Sarı yıldız ve varak aynı zamanda bir değer ve **statü sembolüdür**. Eski Mısır'da sarı gözden düşme, kıskançlık ve utancı simgelerken, Çin'de saltanatı ve sarayı simgeler. Çin'de sarının **kralık ve saltanat** rengi olmasının nedeni, Çin hükümdarlarının cennetin merkezinde oturduğuna inanılmasıdır (Uçar, 2004: 52-53). Çin ve Batı Hıristiyan medeniyetinde sarı renk **mukaddeslik** sembolü olmuştur. Bu yüzden kiliselerde ve mukaddes kişilerin resimlerinde bir ışık hâle gibi sarı renk kullanılmıştır. Fakat sarı renk siyah ile karıştığı zaman büyük ressamın tablolarında, **korkaklık, kıskançlık, hile,**

hiyanet ve hastalık sembolü olarak kullanılmıştır. İran kültüründe birçok yerde sarı renk, **nefret ve hastalık** alâmeti gibi tanınmıştır (Ögel, 1995).

MAVİ: Doğu yönünün simgesi olan mavi, **göğün de rengi** olmasından dolayı çoğu kere gök unsuruna işaret eden çeşitli öğelerin simgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sıfat olarak bir isimle kullanıldığında bu renk, o ismin Gök Tanrı ya da gökte olduğuna inanılan ruhlarla ilişkili bir şey olduğunu gösterir (Çoruhlu, 2002: 188). Renklerin en derin olanıdır, göz bir engele rastlamadan ona gömülür ve sonsuza doğru kaybolup gider... Renklerin en az düzeyde ki maddesel (nesnel) olanıdır. Göğün temel, psişik planda ise, **ruhun ve düşüncenin rengidir** (Ersoy, 2000: 58). Gökyüzü, su ve denizlerin, aynı zamanda **sonsuzluk ve huzurun** rengidir. Bir Hint tanrısı olan Vishnu mavi tenli olarak resmedilmiş, cennete ait bir tanrı olarak tanımlanmıştır. Lapis Lazuri taşı Mezopotamya'da yoğun şekilde kullanılmış, aynı zamanda koyu mavi lacivert renk elde edilen pigmenti de tapınak süslemelerinde dekorasyon rengi olarak kullanılmıştır. Mavi, bu coğrafyada **tanrısal lütfü ve bağışlamayı** ifade etmektedir (Uçar, 2004: 53).

KIRMIZI: Kırmızı aslında, **cinselliği erkek olan bir renktir**; alevin rengidir. Sembolizm prensiplerinde alevde erkektir. En anlamlı örneğini kırmızı bir gülün ana bağlarından doğar gibi, yeşil yapraklar arasında bulunuşunda görebiliyoruz... Kırmızı, ilkel astronomide, **güney yönünün ve öğlen vaktinin** göstergesi olarak kabul edilmişti (Ersoy, 2002: 56). Bu renk güneşin ve tüm **savaş tanrılarının** rengidir. Eril hareket ilkesini, **ateşi, hükümdarlığı, aşkı, hazı, gelin ve evlilikle** ilgili birtakım hususları ifade eder. Onun bu anlamları bu genel anlamları Türklerdeki anlamlarına uygundur (Çoruhlu, 2000: 186). Ateşin rengi olan kırmızı, **cehennemin, şeytanlığın** rengi olarak da sembolize edilmiştir. Kırmızı bayrak, **başkaldırı ve devrimin** rengidir. Rus, Çin ve Fransız Devrimi sırasında hep ön saflarda kırmızı bayraklar taşınmıştır (Uçar, 2004: 51). Çin kaynakları Göktürkler ve Uygurlar dönemlerinde kuzeydeki Kırgız hakanlarının otağında bir kırmızı bayrak bulunduğunu ve herkesin buna saygı gösterdiğini yazmaktadır. Ayrıca, Göktürkler, Uygurlar ve Moğollarda al kaftanın ve al damganın **hakanlık** sembolleri olarak kullanıldığı görülmektedir (Ögel, 1984: 36-37, 353, 401-403).

YEŞİL: Yeşil dişi bir renktir. Türk mavisi rengini gökten (doğadan) alıyorsa, Türk toplulukları için yeşil de rengini doğadan almaktadır. Başka bir deyişle, mavi denince daha çok gökyüzü akla geliyorsa, yeşil deyince de genellikle ağaç ve orman akla gelmektedir. Gök ve yer kavram çiftleri nasıl birbirini bütünlüyorsa, aynı şekilde mavi ve yeşil de birbirini bütünlüğünden Türk mitolojisi ve kültürüyle ilgili eski metinlerde zaman zaman bu iki renk birbiri yerine kullanılmıştır (Çoruhlu, 2000: 191). Yeşil, renklerin sözlüğünde, **Tanrı ile doğayı birleştiren bir renk** olarak da tanımlanıyor. Ayrıca, **sonsuz yaşam ve ruhun yeniden canlanmasını** gösteriyor. Yapraklarını dökmeyen ve yeşil kalan ağaçlar bu bakımdan daha makbul tutulur ve sevilirler (Ersoy, 2002: 61). Yeşil, baharın, canlılığın ve olumlu dinginliğin rengidir. İslamiyet'te kutsal bir renk olan yeşil, Hıristiyanlıkta Baba, Oğul ve Kutsal Ruh üçlemesini ifade eder. Uluslararası sembolik bir yapı içinde yeşil, kırmızının karşıtı **olumlu** bir sembolizmaya sahiptir. Kırmızı ışıktadır, yeşil ışıktadır hareket ederiz. Yeşil doğadaki yaygınlığı dolayısıyla, gıda ambalajlarında **tazelik ve doğallık** etkisi vermek adına sıkça kullanılmıştır (Uçar, 2004: 56).

TURKUAZ: Ateş ve güneşle ilgili bir renktir (Ersoy, (2002: 59).

KAHVERENGİ: Kızılla siyah arasında yer almakta olup, daha çok siyaha yakın bir renktir. Saf olamayan ve kendini göstermeyen yeraltı ateşiyle kil ve toprakla özdeşleştirilir. Bunun için insanoğlunun keşfettiği ilk renk olmuştur. Yaprak rengi nedeniyle de **sonbaharı** anımsatır (Ersoy, 2002: 62).

MOR: Elde edilmesi için mavile kırmızının kullanılmasındaki belirli, oran nedeniyle, **gökle yer arasındaki dengiyi** simgelemektedir. Bunu yanı sıra, **soğukkanlılık, kanaat, iče kapanıklık, çekingenlik, aşk, ihtiras, itaat, parlak zekâya sahip olma** anlamlarını renklendirmektedir (Ersoy, 2002: 63).

TURUNCU: Gökteki güneşle, yeraltındaki ateşin ortasında bulunduğu varsayılarak, vahiy yoluyla Tanrı aşkına ulaşmanın olduğu kadar ruhsal **dengenin ve aşırı şehvet düşkünlüğünün** simgesel rengi olmuştur (Ersoy, 2002: 63).

GRI-KÜL RENGİ: Gri, **şan, şöhret ve sonsuzluk** ifade eden gizemli bir niteliğe sahiptir. Gri aynı zamanda **SİS'** in rengidir. Sisli puslu havalar insanda **hüzün, iç sıkıntısı, melankoli** yaratırlar (Ersoy, 2002: 68)

Makalemize konu olan Ali Ertuğrul KÜPELİ' nin yedi eserinin mitolojik unsurlar içerisinde yer alan sembollerin yanı sıra renk ve sayılarının anlamları itibarıyla çözümlemeye çalışacağız.

6. SANATÇININ ESERLERİ VE ÇÖZÜMLEMELERİ

Resim-1 “MENGÜ”

Ali Ertuğrul KÜPELİ eserini 2013 yılında yapmıştır. Eser 70X60 cm olup sanatçı karışık teknik kullanmıştır.

Resmin-1 Analizi: Resme bakıldığında merkezdeki koyu bir güneş dikkat çekmektedir. Merkezde kalın çizgilerle belirtilmiş kuş yuvası içinde geyik kafası bulunmaktadır. Sanatçı bu geyik kafasının etrafına çeşitli sembol ve sayılarla çevrelemiştir. Güneşin etrafına dikkat ettiğimizde ise üst bölgede karşılıklı boğa ve insan av sahnesini görmekteyiz. Alt kısımda parçalar halinde bulunan geometrik motiflerin yanı sıra ağırlıklı olarak siyah, kahverengi, gri ve beyaz renk kullanılmıştır.

Resmin Yorumu: Sanatçının eserine baktığımızda merkezde daire şeklindeki form içinde kuş yuvası ve geyik kafası dikkat çekmektedir. Dairenin üst bölgesinde göze çarpan boğa ve insan figürü bir av sahnesini anımsatmaktadır. Boğa ile insanoğlundaki liderlik, kudret ve maddi güç temsil edilirken geyik ise bolluk ve bereketin yani sıra kötülüklerden insanı koruyan tanrısal bir unsur olarak eserde kullanılmıştır. Resmin alt bölümünde çokça parçalara bölünmüş ve belli başlı renklerin kullanıldığı görülmektedir. Resmin alt kısmında ağırlıklı olarak kullanılan siyah renkle insanoğlunun karanlık dünyası karamsarlıkları ve kötülüğe vurgu yapılırken, resmin orta kısmında kullanılan kahverengi tonla güneş formundaki tanrı ve toprak arasında bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Gri renk ile insanoğlunun melankolik hayatına bir gönderme yapılmıştır. Eserde yer alan beyaz renk, insanın içindeki aydınlık, saflık temiz duyguları ile gelecek için bir umut vermektedir. Resmin sol ve sağ üst köşesinde yer alan boğa ve insan figürü ile tabiatta canlandırılan av sahneleri insanlar içerisindeki savaşçı gücün varlığına bir atıf niteliğindedir. Lokesel dokunuşların çoğunlukta olduğu resmin alt bölümünde ise mozaik çerçeveler içerisinde balıklar dikkat çekmektedir. Sanatçı av sahnesini balıklar ve geyik kafasıyla birleştirerek bize bereketin yanında tanrısal bir gücün önemine vurgu yapmaktadır (**Resim-1**)

Resim-2 "KUZGUN"

Sanatçı Küpeli kuzgun adlı bu eserini 2010 yılında, 100X102 cm boyutunda ve karışık teknikte yapmıştır.

Resmin-2 Analizi: Sanatçının yapmış olduğu resimde koyu bir arka fon üzerine şeffaf bir hale içinde insan kafası bulunmaktadır. Resmin ön bölümünde bir karga bulunmaktadır.

Resmin Yorumu: Ağırlıklı olarak koyu renklerin kullanıldığı bu resimde insanoğlunun çıkmaz içinde olduğu vurgusu etkili bir şekilde anlatılmaya çalışılmaktadır. Bu etkiyi pekiştiren renkler içerisinde siyah renk ile insanın içerisindeki korku karamsarlık, tedirginlikler vb. sıkıntılar kırmızı renk ile erkek cinsiyetinin dövüşçü özelliğine vurgu yapılan bu çalışmada beyaz renk ile dünya da yine de umut ışıklarının olduğuna vurgu yapılmaktadır. Resmin orta kısmında yer alan erkek figürü bir çıkmaz içerisinde olup bütün gerçekleri haykırmak istemekte ama bir türlü de işin içinden çıkamamaktadır Resmin alt kısmında yer alan kuzgun motifiyle de bu çıkmazda olan insanoğlunun dünya da karşılaştığı talihsizlikler, uğursuzluk, sıkıntılar yanında isyan içerisindeki insan anlatılmaktadır. (Resim-2)

Resim-3 “BÜYÜ”

Ali Ertuğrul KÜPELİ incelediğimiz üçüncü eserini ise 2010 yılında yapmıştır. Karışık teknik kullandığı eseri 140X120 cm boyutundadır.

Resmin-3 Analizi: Esere baktığımızda farklı bir yere bakan figür ve bu figürün tam tersi yönde bulunan kabın içine eli ile alfabedeki harfleri andıran öğeler serpmektedir. Arka fonda hem çizgisel hem de lekesel şekiller yer almaktadır. Resmin etrafına baktığımızda beyaz ve kahverenginin lekesel olarak çalışıldığını ve çeşitli geometrik şekillerin yapıldığını görmekteyiz. Bu geometrik şekillerin arasında balık motifleri dikkatimizi çekmektedir

Resmin Yorumu: Esere baktığımızda evrenin merkezdeki insan figürünü fark etmekteyiz. Sanatçımız bu figürü baş tarafı başka bir yöne bakarken vücudu başka bir yönde olacak şekilde betimlerken aslında hayatın gerçeklerine de sırtını çevirmek istemektedir. Figür sağ elinde bir kap tutarken sol eliyle de içerisine harflerle zamanını nasıl umursamazca harcadığını anlatmak istemektedir. Eser adını adeta bu kareden almakta olup aslında insanoğlunun yaşadığı her şeyin bir rüyadan ibaret olduğu gerçeğini eserine verdiği” büyü “ismiyle de pekiştirmektedir. Ağırlıklı olarak kahverengi, beyaz ve kırmızının tonlarının kullanılmıştır. İnsanoğlunun ilk keşfettiği renk olan kahverengiye bürünmüş bu figürde ilk insanın karanlıkta kalan bir evresine de gönderme yapılmaktadır. Figürün kaba eklediği harflerle zamandaki yolculuğundaki temiz olan her şey beyaz renkle gösterilirken bir kutsiyet, ruhsal yetkinliği belirtilmiştir. Resmin etrafında ayrıca beyaz ve kahverengi lekesel çalışmalar ve çeşitli geometrik şekiller yer almaktadır. Bu geometrik şekillerin arasında balık motifleri dikkatimizi çekmektedir. Bolluk ve bereketi simgeleyen balıkla insanoğlunun isterse evrende her türlü çeşitliliği yaratabileceğini bereketlendireceğini belirtmiştir. Figürün arka kısmında bulunan kırmızı leke erkek figürünü ve onun hükümdarlığını anlatırken insanoğlunun içindeki kan dökme özelliğine de vurgu yapılmıştır. (Resim-3)

Resim-4 "SÜREC"

Sanatçı Ertuğrul eseri 2008 yılında, 100X120 cm boyutunda ve karışık teknikte yapmıştır.

Resim-4ün Analizi: Sanatçı eserinde kuş yuvası içinde üç adet lekeli yumurta görülmektedir. Kuş yuvasının yanında iki adet bölünmüş sarı ve bordo yumurta vardır. Sanatçı yumurtaların yanına gövdesi saat olan bir horoz yerleştirmiştir. Horozun üst bölgesinin bulunduğu bölgeyi parçalar halinde bölünmüştür. Arka fonda rengârenk tüyler göze çarpmaktadır.

Resmin Yorumu: Sanatçı Küpeli bol renk kullandığı bu çalışmasında farklı birçok mitolojik öge kullanmıştır. Resmi ön kısım ve arka kısım olarak incelersek; ön kısımda bir kuş yuvası ve içindeki üç adet yumurta bulunmaktadır. Yumurta ile bir süreci anlatmak isteyen sanatçı kuş yuvası içindeki üç yumurta ile şansa, denemeye, bekleyişe dikkat çekmektedir. Yuva içindeki yumurtalar şansı temsil ederken yuva dışında gördüğümüz iki farklı renkteki ve parçalara ayrılmış yumurtlar bu süreci başarısız bir şekilde bitiren zıtlığı temsil etmektedir. Hemen yanında gövdesi saat olan horoz bulunmaktadır. Zamanı ve geçen süreyi insanoğluna geçmiş zamanlardan beri bildiren horoz ile saati birleştiren sanatçı bu zamanı yansıtmaktadır. Bu objeleri resimlerimde bir metafor olarak kullanan sanatçı aynı zamanda Yunan mitolojisinden de esinlenmiş saatin içerisine Zaman Tanrısı Kronos'u yerleştirmiştir. Böylece zamanın akışını, geçmiş ve gelecek arasındaki dengeye vurgu yapmıştır.

Resmin arka kısma baktığımızda lekesele olarak sanatçımız genelde çalışma da koyu renkleri kullanmıştır. Horozun bulunduğu bölümde kullanılan kafesi andıran geometrik şekillerin insanın zamanın içinde hapsediğine dair bir mesajı izleyicisine iletmektedir. Siyah ve mavinin tonlarının kullanıldığı bu kısımda göğün rengi ile huzur ve sonsuzluk arasındaki kayboluş anlatılmaktadır. Çeşitli renkte tüyleri kullanarak sanatçımız; yeşil ile sonsuz yaşamdaki dengeyi, maviyle insanoğlunu düşüncelerini, turuncu ve mor rengiyle de insanın içindeki yaşama sevinci anlatılmaya çalışılmıştır. **(Resim-4)**

Resim-5 "DİKKAT"

Ertuğrul incelediğimiz 110X130 cm boyutlarındaki beşinci eserini 2009 yılında karışık teknikte yapmıştır.

Resim-5 in Analizi: Sanatçı resmi parçalara bölmüştür. Arka fon lekeseldir. Resmin sol tarafında yumurta bulunmaktadır. Merkezde ise daire içinde horoz bulunmaktadır.

Resmin Yorumu: Sanatçının beşinci çalışmasını incelerken eserin parçalara ayrılmış ve birbirlerine bağlanmış olduğunu görmekteyiz. Kahverengi ile insanoğlunun buluşlarına işaret eden sanatçımız turkuazla güneşi vurgulamaktadır. Sanatçı horoz imgesini merkeze almış ve bütün dikkati çekmesi için beyaz üzerine siyah horoz yapıp kırmızı daire şeklinde çerçeve kullanmıştır. Kırmızı ile merkez noktası oluşturan sanatçımız horozun liderliğine vurgu yapmaktadır. Horozun cinsiyetini yaptığı kırmızı daire ile dikkat etmemizi sağlayan Küpeli, resmin genelinde lekesel çalıştığı beyaz ile gün doğumunun, uyanışın saflığını bize anlatmaktadır. Sanatçımızın eserlerinde kullandığı mitolojik unsurlarından olan horoz motifi ile insanların güne uyanmasını, dolayısıyla da güne başlamasını motive etme özelliğine vurgu yapmaktadır. Horoz ile uyanıklık, güvenlik ve güneş vurgulanmaktadır. Sol tarafta yer alan iki adet yumurta ile doğumu, süreci anlatan sanatçımız parçalar arasındaki geçişi bu şekilde vurgulamak istemektedir. Lokesel çalışmayı seven sanatçımız bu çalışmasında da renkleri özgürce birbirlerine karıştırmaktadır. Horoz işaretinin arkasında kullanılan turkuaz aynı şekilde güneşi simgelemektedir. Beyaz ve kahverenginin lekesel karışımı ile oluşturulan arka fon, saflığı ve başlangıcı ifade etmektedir. (Resim-5)

Resim-6 "TÜREYİŞ"

Küpeli 140X100 cm boyutlarındaki eserini karışık teknikle yapmıştır.

Resim-6nın Analizi: Eser iki bölüm halinde görünmektedir. İki figür birbirlerine ayaklarından temas edecek şekilde simetrik bir şekilde durmaktadır. Resmi geometrik şekiller çerçevelemektedir. Sol orta kısımda saat bulunmakta ve ortasında yumurta yer almaktadır. Saatin içinde Romen rakamları kullanılmıştır.

Resmin Yorumu: Sanatçı Küpeli bu çalışmasında Türk mitolojisinde bulunan yeraltı tanrısı Erlik ile yerüstü tanrısı Ülgen'i kullanmıştır. Yeraltı tanrısı Erlik kudretli ve kötü olarak nitelendirilirken, yerüstü tanrısı Ülgen ise ebedi ve iyi olarak iki güç arasındaki ilişkiyi dikkat çekilmiştir. Çalışmada sarı, yeşil, kahverengi, beyaz ve siyah renkler kullanılmıştır. Yeşil ile Ülgen-Doğa ilişkisi anlatılmak istenirken kahverengi ile Erlik-Kötülük arasındaki dengeye vurgu yapılmıştır. Birbirine simetrik olarak duran figürlerin ayaklarında bağlı olan kırmızı ip tanrı olduklarını ve erkek cinsiyetini vurgulamak için kullanılmıştır.

Çalışmanın orta sol bölümünde bulunan saat ile zamana ve içinde bulunan yumurtalarla ise zamanın her şeye gebe olarak iyi ve kötü olaylardaki tanrıların bu süreçteki rolüne vurgu yapmıştır. Dünya' da kötülük ve iyilik arasındaki dengenin eşit olduğunu anlatmıştır. Fakat iyinin daima ön planda kazanacağını resmin üst kısmında beyaz renk ile vurgularken arka zemindeki yeşil renkle de huzura ve canlılığa gönderme yapılmıştır. İki bölümde de kullanılan sarı renk güneş gibi tanrıların kutsal özelliklerine vurgu yapmak için kullanılmıştır. Saatin içinde birden altıya kadar kullanılan rakamlar ise tanrıların çeşitli özelliklerini belirtmektedir. Bir ile tanrıların tek olduklarına vurgu yapılırken; ikiyle de birbirlerinden zıt oldukları belirtilmiştir. Üç denemeyi, dört ise duyarlılıklarını vurgulamaktadır. Son olarak kullanılan beş tanrıların koruyuculuğunu altı ise dünyayı altı günde yarattıklarını göstermek için kullanılmıştır. (Resim-6)

Ali Ertuğrul Küpeli'nin incelediğimiz son çalışması "Endiku" isimli heykeldir. Küpeli 2013 yılında yaptığı çalışmayı 75X25 cm boyutunda karışık teknikte yapmıştır.

Resim-7 nin Analizi: Sanatçını yapmış olduğu heykeli iki ucu bulunan bir çatal şeklinde yapmıştır. Bu çatalın ortasında ayak izini temsil eden bir öge bulunmaktadır. Eserde mağara resimlerinde kullanılan çizimler kullanılmıştır. Sanatçı Ali Ertuğrul Küpeli'nin iki parçadan oluşan heykeli çatal şeklindedir. Beyaz renkte olan çatalın üzerinde mağara resimleri ile çeşitli av sahneleri yapılmıştır

Resmin Yorumu:

Dünya da yaşayan ve dar bir boğazda olan insanoğlunu geçirdiği evreler ve karşısına çıkan olaylar anlatılmak istenmiştir Beyazın kullanımı ile sanatçımız geçmişe ışık tutarken özünde insanoğlunun beyaz saf ve temiz bir dünyasının olduğu ama siyah renklerle karanlıkta kalan düşünceleri olduğuna vurgu yapılmıştır. Aynı zamanda siyah ile insan silüetlerinin vurgulandığı figürler, insanoğlunun içinde bulunan avcı, savaşçı, özelliğinin hayatta kalabilmek için ne kadar önemli olduğu ifade etmektedir. Bu özelliği eserde kullanılan çeşitli hayvanlarla gösterilerek anlatılmak istenmiştir. Şöyle ki boğanın kuvveti, direnci düşünülünce o dönemde insanların onu yenmesi bir güç, hükümdarlık simgesi idi. Heykelin çeşitli bölümlerinde gösterilen kurt simgesi de aynı şekilde bir hükümdarlığın, gücün göstergesi olduğunu anlatmaktadır. Yine bu av sahneleri içerisinde göze çarpan geyik çevikliği, üretkenliği, bolluk ve bereketi vurgulamak içindir. Eserin orta kısmına yerleştirilen ikinci parçanın üzerinde ayak izi bulunmaktadır. Bu iz insanoğlunun dünyada bulunan ilk ayak izini temsil etmekte olup dünyanın her katmanında(iyi ya da kötü) ondan bir izin daima bulunacağına bir işaret niteliğindedir. Aynı zamanda eserin ortasındaki bu parça insanın geçmişten bugüne kadar var olduğunu kanıtlar niteliktedir. Kahverengi ve tonlarının kullanıldığı bu parça insanoğlunun ilk keşiflerini bize hatırlatmaktadır. Sanatçı kahverengi ile insanoğlunun toprağın bir parçası olduğunu bir kez daha vurgulamaktadır. (Resim-7)

Resim-7"ENDİKU"

7. SONUÇ

Sanatçı Ali Ertuğrul Küpeli Türk mitolojisinde bulunan simge ve sembolleri eserlerinde başarılı bir şekilde kullanmıştır. Hayatının belirli dönemlerinde karşılaştığı unsurları eserlerinde kullanmayı seven sanatçımız bu unsurları eserlerinde ön plana taşımıştır. Çalışmalarında lekesel çalışmaktan hoşlanan sanatçımız vurgulamak istediği noktaları ise ayrıntıya önem vererek göstermiştir.

Sanatçımız eserlerinde horozu kullanarak uyanıklığı, güneşi ve zamanı anlatmaya çalışmıştır. Kuzgun ile uğursuzluğu, boğa ve kurt ile hükümdarlığı, geyik ile insanoğlundaki insanı özelliklerden olan merhametliliği, balık ile bereketi ve çoğalmayı, nokta ile her şeyin başlangıcını, yumurta ile doğumu, saat ile süreci, güneş ile baş tanrıyı, daire-çemberle en güçlü tanrı, bir ile tanrıların tek olduğunu, ikiyle zıtlığı, üç ile denemeyi, dört ile tanrının duyarlılığını, beş ile tanrıların koruyuculuğunu, altı ile dünyanın altı günde yaratılışını sembolize etmeye çalışmıştır. Sanatçı Küpeli eserlerinde çeşitli renkler kullanmıştır. Siyah renk ile ezeli bir boşluk ve ölüm karanlığını, beyaz renkle masumiyeti, sarı renk ile tanrısal bir güç güneş ışığını, mavi renkle gökyüzünün sonsuzluğunu, kırmızı renkle saltanat ve hâkimiyeti, mor renk ile gök ve renk arasındaki dengeyi, yeşil ile de yaratıcılığı dengeyi aynı zamanda baharın canlılığını ve tazeliği sembolize

etmiştir. Süreci yansıtmayı zıtlıkları işlemeyi seven sanatçımız Türk mitolojisi ile kendi duygularını birleştirerek eserlerini oluşturmaktadır.

Sanatçımız Türk mitolojisindeki simge ve sembolleri kullanarak kendi birikimiyle oluşturduğu eserlerine imzasını atmıştır. Türk mitolojisini Türk kültürüyle birleştiren sanatçımızın birçok sanatçımıza ilham kaynağı olacağına gönülden inanmaktayız. Sanatçımıza çalışmalarında başarılarının devamını diliyoruz. Saygılarımızla.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Boratav, P., N., 2012, Türk Mitolojisi. Kızılay-Ankara: Bilgesu Yayıncılık, 1. Baskı.
- Beydili, C., 2004, Türk Mitolojisi Ansiklopedik Sözlük, Ankara: Yurt Kitap-Yayın
- Ceylan, Ö., 2007, Kuşlar Divanı-Osmanlı Şiir Kuşları. Edit: Cahit Akın İstanbul: Kapı Yayınları, 2. Baskı.
- Çoruhlu, Y., 2002, Türk Mitolojisinin Ana Hatları. İstanbul: Kabalcı Yayınları
- Eliade, M., 2001, Mitlerin Özellikleri. İstanbul: Om Yayınevi
- Ersoy, N., 2000, Semboller ve Yorumları. İstanbul: Zafer Matbaası
- Erdoğan, B., 2007, Sorularla Türk Mitolojisi. İstanbul: Pozitif Yayınları
- Ertan, A., 2015, Mitoloji Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi A.Ş.
- Klein, E., 2015, Fizikçilerin Zamanı.
- MEB Ortaöğretim Sanat Tarihi Kitabı 2017
- Necatigil, B., 2017, Mitologya. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- Ögel, B., 2001, Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları. İstanbul, TDAV Yayınları, Genişletilmiş 4. Baskı,
- Ögel, B., 1995. Türk Mitolojisi, C II. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ögel, B., 1991. Türk Kültür Tarihine Giriş. C VI. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Ögel, B., 1984. Türk Kültür Tarihine Giriş. C VI. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Uçar, T. F., 2004, Görsel İletişim ve Grafik Tasarım. İstanbul: İnkılap Yayınevi
- Turani, A., 1997, Dünya Sanatı Tarihi. Remzi Kitabevi

Makaleler

- Küçük, S., 2010, "Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı", bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 54: 185-210
- Mercin, L. & Alakuş, A., O., 2005, "Sanat Eleştirisi ve Pedagojik Eleştiri Yönteminin İncelenmesi", D.Ü.Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı: 5, 36-46
- Mazlum, Ö., 2011, "Rengin Kültürel Çağrışımları", Sayı: 31, 125-138
- Rayman, H., 2014, "Nevruz ve Türk Kültüründe Renkler", Millî Folklor, Sayı: 53, 10-15